

andakter. Elektroniska tempel finns även att tillgå på internet. Invandrarfamiljer upprätthåller ofta kontakter med sina ursprungsländer och religionen där via internet. Inom detta Samdok-projekt genomfördes en omfattande fotografering. En del av de religiöst präglade föremålen inte enbart fotograferades utan införlivades också i museets samlingar. Det gäller t.ex. omskärelseredskap från islamiska miljöer och vigvattensskålar som använts i katolska hem.

Redaktören för boken, Eva Londos, har gjort en specialstudie av hur ljushögtider firas inom fyra olika religioner bland invandrare i Jönköping. Det gäller för det första *chanukka* inom judendomen, som firas i november-december till minne av återinvigningen av templet i Jerusalem år 164 f.Kr. Inom hinduismen förekommer *diwali*, en glädjefest till minne av guden Ramas återkomst efter fjorton år i exil. Det rör sig om ljusets och godhetens seger som firas vid nymåne i oktober-november. Buddister firar *Loy Kratong* i november för att man skall be vattnet om förlåtelse för att man förorenat det och som tack för att man åter får använda det. Den fjärde ljushögtiden som Londos har studerat är den kristna *kyndelsmässan* i början av februari. Denna högtid utmärks av processioner och välsignelse av ljus inom flera kristna samfund.

Konflikter som kunnat uppstå mellan invandrarreligioner och det svenska majoritetssamhället har etnologen Kristina Gustafsson exemplifierat med debatten om en muslimsk friskola som startade 1997. Det fanns ett starkt motstånd mot denna både bland kommunens politiker och bland stadens invånare i allmänhet. Det tog sig bl.a. uttryck i ett mycket stort antal insändare i den lokala tidningen Jönköpings-Posten från 1997 till 2004. Gustafsson analyserar också en livlig debatt som förekom mellan skolans rektor och kommunalrådet i Jönköping med ansvar för skolfrågor. Här framkom det diametralt motsatta åsikter om vad som var bäst med tanke på invandrarbarnens framtid.

Genom denna bok får läsaren en god bild av hur den religiösa kartan på en bestämd ort som Jönköping påtagligt har förändrats genom den kraftiga invandring som har förekommit under de senaste årtiondena. Invandrarna har tagit med sig religiösa traditioner från sina tidigare hemländer och har i stor utsträckning slagit vakt om dem i den nya miljön. Detta fenomen har varit extra intressant att studera i just Jönköping med dess djupa frikyrkliga traditioner ända sedan 1800-talet, och som har gett upphov till smeknamnet "Småländs Jerusalem".

Anders Gustavsson, Oslo

Konst och visuell kultur i Sverige 1810–2000. Lena Johannesson (red.). Bokförlaget Signum/Bokförlaget Atlantis, Stockholm 2007. 357 s., ill. ISBN 978-91-87896-88-0.

Ännu en svensk konsthistoria har, under ledning av professor Lena Johannesson, sett dagens ljus. Signums hedervärda satsning *Signums svenska konsthistoria* i tretton delar (utgivna mellan 1994 och 2005) är givetvis svår att överträffa, men får närmast betraktas som en nationalencyklopedi inom konst, arkitektur och design. Tiden är definitivt mogen för ett aktualiserat översiktsverk av ett mera behandligt format. Den nyskrivna handboken *Konst och visuell kultur i Sverige* i två band, som komprimerar den svenska utvecklingen inom bildskapande och annan formkultur från forntiden fram till vår egen tid, är framförallt avsedd som en introduktion för studenter och andra konstintresserade. Översikten i den andra delen, som här recenseras, sträcker sig från år 1810 till sekelskiftet 2000, vilket tidsmässigt bidrar till en välkommen uppdatering. Bilderna, såväl beträffande kvalitet som kvantitet, lämnar tyvärr ibland en del övrigt att önska. Här kommer dock *Signums svenska konsthistoria* in som ett utmärkt komplement för den som vill ha mer.

Författare till *Konst och visuell kultur i Sverige 1810–2000* är Lena Johannesson, Tomas Björk, Bengt Lärkner, Yvonne Eriksson och Bia Mankell. Värt att påpeka är att skribenterna är forskare knutna till tre av landets konstvetenskapliga institutioner, vilket t.ex. märks i den relativt stora geografiska spridningen av nämnda byggnadsverk och de omskrivna konstnärernas hemvist.

Redan i bokens titel anar man målet att utmana konsthistoriens mer traditionella domäner. Bildkonst, arkitektur och formgivning har sina givna positioner, men det bildflöde som omger oss kan även innefatta visuella avtryck såsom affischer, förpackningsdesign och bokomslag. Ambitionen att bredda ämnets gränser finns där, men kanske inte i den utsträckning man kunde förvänta sig. Utöver Lena Johannessons inledande kapitel "Om folkkonst, massbildsproduktion och andra visuella moderniteter" och insprängda avsnitt om exempelvis barnboksillustrationer och serieteckningar, är upplägget tämligen traditionellt. Har man läst Sven Sandströms *Konsten i Sverige*, som länge var kurslitteratur på grundkursens första termin, blir man inte så överraskad. Upplägget är kronologiskt med förtydligande tidsaxlar inför varje avsnitt och den visuella kulturens ständiga väx-

elverkan med den samhällsliga kontexten genomsyrar boken. Både 1800-talet och 1900-talet präglas av stora samhällsomvandlingar – industrialiseringen, urbaniseringen, kommunikationen och andra tekniska landvinningar förändrade våra levnadsvillkor på ett närmast oöverskådligt vis. Faktorer som självfallet påverkade gestaltningen av våra miljöer och artefakter.

Författarnas målsättning har varit att på ett lättförståeligt sätt presentera periodens huvuddrag mot bakgrund av de senaste forskningsrönen. Forskarvärlden har fortlöpande genererat ny empirisk kunskap, vilket anas i de flitiga referenserna till en rad nyutkomna avhandlingar och annan litteratur. Att det blir faktaspäckat följer av själva konceptet med ett förtäat översiktsverk, vilket paradoxalt nog minskar överskådligheten. Nya teoretiska och metodologiska förhållningssätt som har anammats på en bredare front – jag tänker inte minst på genusperspektivet – får här sitt genomslag även på handboks nivå. Bokens ökade utrymme för kvinnliga konstnärer samt problematiseringen kring deras situation och roll i konstvärlden är efterlängtat. Tendensen att beskriva verkens mottagande i sin samtid och av senare tiders forskare – ett receptionshistoriskt och historiografiskt perspektiv – är också mycket givande. Terminologin som sträcker sig över åtta sidor, från Absid till Överfångsteknik, är ännu ett uppskattat inslag som ökar bokens användbarhet för både studenter och andra intresserade.

Anna Ingemark Milos, Linköping

Monika Appel & Åsa Bergenheim: *Reflekterande forskarhandledning. Om samarbetet mellan handledare och doktorand*. Studentlitteratur, Lund 2005. 226 s., ill. ISBN 91-44-03810-0.

”Att lära sig saker handlar om att plötsligt förstå något man alltid har förstått, men på ett nytt sätt.” Med detta välfunna Doris Lessing-citat inleder Monika Appel och Åsa Bergenheim sin bok som genomsyras av denna insikt och författarna lotsar med varsam hand läsaren igenom forskarutbildningens olika stadier. Boken är indelad i tre delar: ”Förutsättningarna”, ”Samarbetet” och ”Processen”. Här beskrivs såväl glädjeämnen som problem som kan drabba handledare och doktorand under de fyra år forskarutbildningen pågår och de skall bedriva ett nära samarbete, bl.a. diskuteras vad forskarhandledning är, samverkan och kompetens, problemlös-

ning och konflikthantering. Vidare tar författarna upp vilka handledarens respektive doktorandens uppgifter är och vad skrivandet som hantverk innebär.

Att det finns glädjeämnen inom ramen för en forskarutbildning känner de flesta till, men att det också kan finnas bekymmer är något som åtminstone den nyantagna doktoranden sällan vill föreställa sig. Alla blindskär kan naturligtvis inte undvikas, men man kan göra en kringgående rörelse kring några av dem genom att vara väl förberedd. Detta kan bl.a. ske genom olika typer av ”förebyggande verksamhet”, t.ex. samtal mellan handledare/studierektor och doktorand. Då bör man diskutera vilka arbetsuppgifter som ligger framför kontrahenterna. Vem gör vad och när? Information och rak kommunikation är några av nyckelorden i sammanhanget. Redan när doktoranden antas till forskarutbildningen är det viktigt att utreda vilka skyldigheter och rättigheter som bägge parter, doktorand och handledare, har. Förväntningarna kan vara stora å ömse håll och förhoppningar som slår fel är inte sällan orsak till att gnissel uppstår i maskineriet. Därför är det oerhört viktigt att bägge parter har rollerna mycket klart definierade för sig och att man inte blandar ihop dem.

Det är viktigt att ha i åtanke att doktoranden genomgår olika faser under sin tid som forskarstudent. En första fas, ofta fylld av lycka och tillfredsställelse, efterträds av andra stadier och sinnestillstånd. Säkerhet kan slå över i sin motsats, skrivarglädje i skrivkramp. Plötsligt kan doktoranden börja tvivla på sin egen förmåga och kan då behöva hjälp att komma upp ur svackan igen. Det finns också perioder då doktoranden kan vara ytterligt självcentrerad och uppfylld av den egna forskningens betydelse. Inga kollegor, särskilt inga seniora, kan mäta sig med honom eller henne! Det finns också tillfällen när alla misslyckanden skylls på handledaren.

Reflekterande forskarhandledning är en användbar bok, som med fördel kan läsas av såväl handledare som doktorander. Troligen känner de flesta igen sig i någon eller flera av de situationer som beskrivs. Det fina i kråksången är att här ges konkreta råd och det utan pekpinnar. Därtill har Maria Lindhgren bidragit med träffsäkra illustrationer, som får läsaren (åtminstone mig) att dra igenkännande på munnen.

Birgitta Meurling, Uppsala